

Provozní náklady Pražského hradu v roce 1538.

Analýza pramene k dějinám financí v době Ferdinanda I.*

Jiří Chmelař

OPERATING EXPENSES OF PRAGUE CASTLE IN YEAR 1538.

SOURCE ANALYSIS OF THE HISTORY OF FINANCE AT THE TIME OF FERDINAND I

The document contains a summary of salaries and commissions for some officials and servants of Ferdinand I in 1538. It is divided into several parts — clergy and other staff at the Prague Castle, staff of the Chamber Court, the Bohemian Chamber and its officials and servants, servants of the Prague Castle, Prague Ungelt, and others.

KEYWORDS:

Prague Castle; Ferdinand I; Expenses; Bohemian Chamber; Paul Sibenbürger

V raně novověkých dějinách našeho státu představuje vláda Ferdinanda I. (1526–1564) přelomové období, mimo jiné též z ekonomického hlediska.¹ Předchozí vláda

* Tato studie vznikla jako dílčí výstup z projektu *Praha — residence Ferdinanda I. Habsburského a jeho kulturního okruhu, 1526–1564*, podpořeného Grantovou agenturou České republiky, číslo grantu 13-16963S.

1 K osobnosti Ferdinanda I. viz články Alfreda Kohlera a Jaroslavy Hausenblasové v tomto čísle časopisu HOP, kde je rovněž citována základní literatura. Historiografický pohled na finanční dějiny vlády Ferdinanda I. má počátky v 19. století. Mezi raná díla patří práce Alfonse Hubera, která nabízí přehled vývoje příjmů a výdajů Ferdinanda I.: Alfred HUBER, *Geschichte Österreichs III–IV*, Gotha 1888, 1892. Huber byl ve své práci ovlivněn těmito studiemi: Karl OBERLEITNER, *Österreichs Finanz- und Kriegswesen unter Ferdinand I. von Jahre 1522 bis 1564. (mit Urkunden und Plänen)*, Archiv für Österreichische Geschichte 22, 1860, s. 1–231; Anton GINDELY, *Geschichte der böhmischen Finanzen von 1526 bis 1618*, Wien 1868; Ignacz ASCÁDY, *Magyarország pénzügyei I. Ferdinánd uralkodása alatt, 1526–1564* [Maďarské finance za Ferdinanda I.], Budapest 1888. Dosud nejširšího zpracování se finančním dějinám vlády prvních Habsburků dostalo v práci: Peter RAUSCHER, *Die Finanzierung des Kaiserhofes in der zweiten Hälfte des 16. Jahrhunderts*, Frühneuzeit-Info 12, 2001, sešit 2, s. 49–64; TÝŽ, *Zwischen Ständen und Gläubigen* (Veröffentlichungen des Instituts für Österreichische Geschichtsforschung 41), Wien — München 2004; TÝŽ, *Quellen der obersten landesfürstlichen Finanzverwaltung in den habsburgischen Ländern (16. Jahrhundert)*, in: Josef Pauser — Martin Scheutz — Thomas Winkelbauer (edd.), *Quellenkunde der Habsburgermonarchie (16.–18. Jahrhundert)*. Ein exemplarisches Handbuch, Wien — München 2004, s. 144–152; TÝŽ, *Verwaltungsgeschichte und Finanzgeschichte. Eine Skizze am Beispiel der kaiserlichen Herrschaft (1526–1740)*, in: Michael Hochedlinger — Thomas Winkelbauer (edd.), *Herrschaftsverdichtung, Staatsbildung, Bürokratisierung. Verfassungs-, Verwaltungs- und Behörden-geschichte der Frühen Neuzeit*, Wien — München 2010, s. 185–212.

Jagellonců na českém trůnu posílila pozici šlechty i měst na úkor královské moci, a tak musel nový panovník, zvolený v roce 1526, čelit hned od počátku silné opozici, která se týkala i hospodářských problémů země. Se stavovskou obcí se král rozcházel kromě dalšího i v názoru, jak by měl řešit svou obtížnou ekonomickou situaci. Šlechta, vycházející z Ferdinandovy volební kapitulace, předpokládala, že finanční náročnost vlády by měla být kompenzována příjmy z rakouských dědičných zemí. Králova představa však byla opačná — městský stav chápal jako podřízený královské komoře a šlechta se měla zříci svých požadavků a přistoupit na odvádění pevně daných částek místo schvalované majetkové berně. Jako finančně nejnáročnější se ukázala Ferdinandova politika v Uhrách, kde se dostal do vleklého konfliktu se Sulejmanem I. (1494–1566) a sedmihradským vévodou Janem Zápolským (1487–1540). Nadto byl z mezinárodního hlediska vázán politikou staršího bratra Karla V. (1500–1558) a jeho bojem o dominanci v Evropě, jež komplikoval náboženský rozkol a z něj vyplývající problémy ve Svaté říši římské národa německého.

Jedním z dílčích řešení bylo založení byrokraticky řízeného úřadu, který se stal o hospodářské a finanční záležitosti Českého království.² Česká komora³ byla

2 Základní prací k výzkumu hospodářské a finanční politiky předbělohorského raně novověkého českého státu zůstává výše zmíněná práce Antonína Gindelyho. Pokud odhlédneme od dílčích témat (např.: Antonín REZEK, *Statky skonfiskované r. 1547 a jejich rozprodávání*, Památky archeologické 10, 1874–1877, s. 451–482, 12, 1882–1884, s. 163–172; Zikmund WINTER, *Řemeslnictvo a živnosti 16. věku v Čechách, 1526–1620*, Praha 1909), je první prací zabývající se podrobně finanční politikou až: Otto PLACHT, *České daně. 1517–1652*, Praha 1924, na kterého navazoval ve svých pracích Miloslav VOLF, *Sněmy české od léta 1526 až po naši dobu XI/2: Provádění usnesení sněmů českých 1605–1607. Sešit I, Nástin správy české berně v době předbělohorské*, Praha 1941; TÝŽ, *Královský důchod a úvěr v XVI. století*, Český časopis historický 48–49 [dále jen ČČH], 1947–1948, s. 110–171. Přehled dějin bernictví se pokusil ve svém díle zachytit Kamil KROFTA, *Začátky české berně*, Praha 1931. Mezi další stěžejní práce patří: Václav PEŠÁK, *Dějiny královské české komory od roku 1527 I: Začátky organizace české komory za Ferdinanda I.*, sv. III, Praha 1930; TÝŽ, *Studie k dějinám královské české komory*, Sborník Archivu ministerstva vnitra 6, Praha 1933, s. 65–178. Nicméně jeho snaha dovést dějiny české komory do konce 16. století zůstala nenaplněna. Později na něj navázala např. Ludmila KUBÁTOVÁ, *K otázkám ústřední a české zemské finanční správy v 16. až 19. století*, Sborník archivních prací 25, 1975, s. 95–142. Mezi novějšími pracemi, které se zabývají otázkou peněz v raně novověké společnosti, je nutno jmenovat i tento sborník: Tomáš BOROVSÝ — Bronislav CHOCHOLÁČ (edd.), *Peníze nervem společnosti. K finančním poměrům na Moravě od poloviny 14. do počátku 17. století*, Brno 2007. Dílčí informace lze nalézt i v pracích týkajících se činnosti velkých bankovních a obchodních domů, jako byli např. Fuggerové, kteří byli nejen velkými věřiteli Karla V. i Ferdinanda I., ale podíleli se například i na důlních a hutních pracích jako investoři. Především k problematice finančních vztahů rodiny Fuggerů existuje množství literatury. Mezi novějšími pracemi můžeme jmenovat: Johannes BURKHARDT, *Die Welt des Hans Fugger*, Augsburg 2007; Mark HÄBERLEIN, *Die Fugger*, Stuttgart 2006. Ze starších prací nesmí zůstat opomenuti především: Richard EHRENBERG, *Das Zeitalter der Futer. Geldkapital und Kreditverkehr im 16. Jahrhundert I: Die Geldmächte des 16. Jahrhunderts; II: Die Weltbörsen und Finanzkrisen des 16. Jahrhunderts*, Hildesheim — Zürich — New York 1963; Götz von PÖLNITZ, *Anton Fugger I–V*, Tübingen 1958–1986. Za ostatní rody finančníků

založena 25. března 1527 po vzoru dvorské komory⁴ ve Vídni. Během osmatřicetileté Ferdinandovy vlády vypracovala i množství analýz, které byly následně předkládány dvorské komoře a králi. Do vzniku české komory byla většina komorních záležitostí spravována královskou českou kanceláří. Úřad byl zřízen na byrokratickém základě, přičemž do něj byly jmenovány osoby loajální králi.⁵ První instrukci ob-

- jmenujme např. Joachim RIEBARTSCH, *Augsburger Handelsgesellschaften des 15. und 16. Jahrhunderts. Eine vergleichende Darstellung ihres Eigenkapitals und ihrer Verfassung*, Köln 1987. Vztah bankovních rodin k českému raně novověkému státu zůstává dosud na okraji českého historického zájmu. Jedinou větší prací je stále studie Josefa JANÁČKA, *Die Fugger und Joachimstal*, *Historica* 6, 1963, s. 109–144. Dále je nutné poukázat na studie a monografie týkající se problematiky raně novověkých úvěrů, protože tyto byly široce využívány jako rychlý zdroj financí pro Ferdinandovu politiku. Zásadní studii o tomto tématu publikoval Valentin URFUS, *Právo, úvěr a lichva v minulosti. Uvolnění úvěrových vztahů na přechodu od feudalismu ke kapitalismu a právní věda recipovaného římského práva*, Brno 1975. Dále je nutné zmínit např.: Petr VOREL, *Úvěr, peníze a finanční transakce české a moravské aristokracie při cestách do zahraničí v polovině 16. století*, ČČH 96, 1998, s. 754–778; Václav BŮŽEK, *Úvěrové podnikání nižší šlechty v předbělohorských Čechách*, Praha 1989; částečně TÝŽ, *Rytíři renesančních Čech*, Praha 1995; Věra PICKOVÁ, *Nucený úvěr českých měst a války v Uhrách v 16. a na počátku 17. století*, *Historie a vojenství* 1963, s. 969–1004 atd. Vedle specializovaných monografií a studií lze informace nalézt ve výše zmíněných přehledových pracích.
- 3 Přehledné dějiny správy v českých zemích ve svém díle zpracovali Zdeňka HLEDÍKOVÁ — Jan JANÁK — Jan DOBEŠ, *Dějiny správy*, Praha 2007, zde je i dostupný přehled literatury. Jak již bylo výše zmíněno, je základní prací k dějinám české komory práce V. Pešáka, který ve svém díle vydal instrukce české komoře z let 1527, 1530 a 1548.
 - 4 Úřad vznikl na základě dvorského řádu vydaného 1. ledna 1527. Byly jí podřízeny čtyři zemské komory — česká se sídlem v Praze (založená 1527), uherská v Prešpurku (taktéž 1527), dolnorakouská ve Vídni a hornorakouská v Innsbrucku (obě 1522). Jejím prvořadým úkolem byla starost o dvůr, tj. obstarávání prostředků na stravu, látky na šaty, platy všech hodnostářů dvora a jeho zázemí. Byla kontrolní instancí i poradním orgánem zemských komor, které měly povinnost uposlechnout jejího rozhodnutí a podávat jí podrobné zprávy o svém hospodaření. Konzultovaly s ní například způsob výběru běžných a mimořádných příjmů či řešení zemských a jiných dluhů. Za dobu vlády Ferdinanda I. byly pro ni vydány dvě instrukce (1527 a 1537), přičemž pozdější z nich se považuje za nařízení, které dalo úřadu pevnou organizační strukturu. S ohledem na tuto studii je nutné připomenout, že instrukce výslovně zdůraznila povinnost informovat o svém hospodaření nadřízený úřad. Intervaly byly různé — měsíční, čtvrtletní i roční. Byly nařízeny pravidelné vizitace, které se měly opakovat nejdéle po třech letech. Thomas FELLNER — Heinrich KRETSCHMAYR, *Die österreichische Zentralverwaltung I: Von Maximilian I. bis zur Vereinigung der österreichischen und böhmischen Hofkanzlei (1749)*, Wien 1907; Ernst C. HELBLING, *Österreichische Verfassungs- und Verwaltungsgeschichte*, Wien 1956.
 - 5 Jako příklad lze jmenovat Kryštofa Gendorfa z Gendorfu, který se stal nejvyšším horním hejtmanem a členem personálu nového úřadu. Tento šlechtic nebyl v době svého jmenování ještě plnoprávným obyvatelem Koruny české a stal se terčem stavovské kritiky během pražského sněmu, který byl zahájen 24. února 1530: 220. *Artikule sněmu obecního, jenž držán byl na hradě pražském léta 1530 při času sv. Matěje (24. února)*, dostupné z: <http://www.psp.cz/eknih/snemy/v010/1530/t022000.htm> [náhled 10. 8. 2015].

držel se svým vznikem; jejím vzorem byla instrukce tyrolské komoře z roku 1523.⁶ Smyslem činnosti české komory bylo řešení všech hospodářských otázek, které uznala za hodné svého zájmu a které mohly vést ke zlepšení prosperity komorních statků v Čechách, na Moravě, ve Slezsku a v obou Lužicích. Každoročně měly být předkládány účty dvorské komoře, kde je měl signovat Ferdinand I. Přes těžké začátky české komory, kdy se musela etablovat ve stavovském prostředí, které její zřízení chápalo jako narušení starých pořádků,⁷ se vypracovala v úřad, jenž dával dobrozdání ke královským propozicím, vysílal vizitace do důlních oblastí, jednal s věřiteli i rukojmími anebo například odpovídal za stavby na Pražském hradě atd. V roce 1530 česká komora obdržela novou instrukci, která reagovala na záležitosti, jež nebyly zmíněny v dřívější verzi. Vznikl nový úřad komorního prokurátora, obsazený Janem Borytou ze Lhoty (cca 1458–1541).⁸ Tento nový úředník měl řešit spory v záležitostech komorního jmění. Bylo upraveno účtovací období úřadu, které se posunulo z termínů března — března na Vánoce — Vánoce, resp. na dobu od prvního ledna do konce prosince.⁹ Zvláštní pozornost byla věnována hospodářské činnosti správců komorních panství, kteří měli nově shromáždit staré urbáře a s jejich pomocí vytvořit aktuální přehledy všech poplatků. Byly zavedeny také nové knihy prodeje produktů z komorních panství. Současně s novou instrukcí vznikla komise, která měla prozkoumat ztráty na královském majetku a důvody, proč se dostal do tak zuboženého stavu. Komise rozvažovala příjmy i výdaje jednotlivých statků, jejich zástavy apod. V Národním archivu v Praze, ve fondu České oddělení dvorské komory¹⁰ se dochoval pouze jediný přehled, a to velikost příjmů a vydání v týnském Ungeltu na Starém Městě pražském, který ovšem neanalyzoval jednotlivé zástavy.¹¹

I v dalších fondech Národního archivu v Praze dnes můžeme nalézt podklady byrokraticko-administrativního charakteru, které se týkají hospodářského a finančního stavu království. Tak např. ve Staré manipulaci jsou uchovány jak koncepty listů zemským úřadům, dvorské komoře a panovníkovi, domácí i zahraniční šlechtě či měšťům, tak došlá korespondence od stejných původců. V další části to-

6 Dle hodnocení V. Pešáka se jednalo o narychlo vypracovanou instrukci, která neřešila všechny otázky královské hospodářské a finanční správy. Já se domnívám, že velkou roli hrála aktuální neschopnost Ferdinanda prosadit jakékoli silnější postavení úřadu vzhledem k mimořádně pevné pozici stavů a dosavadní nemožnost seznámit se s detaily královské hospodářské a finanční správy.

7 Na počátku vlády musel panovník několikrát zakročít, aby úřad nebyl ignorován — například když se věřitelé stále obraceli se svými pohledávkami na českou kancelář, ačkoli tato agenda již byla v kompetenci české komory.

8 Někdy je uváděn i jako Jan Boryně ze Lhoty. Patřil mezi nižší šlechtice, účastnil se volby Ferdinanda I., byl královským a následně komorním prokurátorem. August SEDLÁČEK, heslo *Boryně (Boreň) ze Lhoty*, Ottův slovník naučný IV, Praha 1891, s. 420.

9 V. PEŠÁK, *Dějiny*, s. 92.

10 Tyto informace jsou průběžné v celém fondu Národního archivu Praha [dále jen NA], České oddělení dvorské komory [dále jen ČDKM] I a ČDKM IV.

11 NA, ČDKM I, 1530, kart. 3.

hoto fondu nalezneme záznamy o finančních záležitostech království¹² a několik instrukcí české komoře a účtárně.¹³ Častější výskyt sumářů, včetně zápisů milostí a berních nedoplatků, od nichž byla odvíjena platební schopnost panovníka, nalezneme v Českém oddělení dvorské komory.¹⁴ Tento fond obsahoval taktéž komplexní informace k hospodářství a finančnictví raně novověkého státu. Je rozřazen chronologicky i tematicky. Časové dělení podle měsíců respektuje původní formu, v níž byl každý měsíc rozdělen na koncepty a čistopisy vzniklé v úřadu a listy, které do komory téhož měsíce přišly. S přibývajícími léty Ferdinandovy vlády významně roste počet listin.

Jedním z dokumentů vzniklých v kompetenci české komory je i přehled výdajů spojených mimo jiné s administrativou Pražského hradu z 23. září 1538,¹⁵ zpracovaný správcem úřadu pokladny české komory Pavlem Sibenbürgerem (Siebürger). Jedná se o foliovaný dokument psaný novogotickou kurzívou na osmi listech, resp. šestnácti stranách. Dokument byl vypracován pro potřeby dvorské komory a měl dokládat vysoké náklady české komory na provoz Pražského hradu a některých dvorských úřadů.¹⁶ Tento rok byl pro finanční hospodaření české komory obtížný. Z povolené berně chybělo ještě v květnu 1538 celkem 16 000 rýnských zlatých. Král napomínal v dopisech z 27. července a znovu z 23. srpna nejvyšší berníky, aby vymáhali daně s větší přísností. Vzhledem k tomu, že berníci byli voleni prostřednictvím sněmu, stáli mimo pole působnosti komory.¹⁷ Úřad měl urgovat minulé i současné berní dlužníky, aby urychleně zaplatili své nedoplatky.¹⁸ Kvůli překlenutí tohoto období se Ferdinand obrátil 26. července na vicekancléře Českého království Jiřího z Lokšan,¹⁹ aby začal jednat s Antonínem (1493–1560) a Jeronýmem Fuggerem (1499–1538)²⁰ o půjčení dalších peněz.²¹ Na počátku srpna se úřad dostal do konfliktu s částí stavovské obce, když se pokusil zesílit svůj vliv na výběr židovské berně, a to především na vrchnostenských statcích. Komora v tomto konfliktu žádala krále o podporu — totiž aby zakročil proti zcizování židovského regálu. Na druhou stranu se téhož roku podařilo vykoupit pražský Ungelt. V listopadu téhož

12 NA, Stará manipulace [dále jen SM], 961, F 44/1, kart. 755.

13 NA, SM, 1519, J 18/7, kart. 958.

14 Tyto informace jsou průběžné v celém fondu NA, ČDKM I a NA, ČDKM IV.

15 NA, ČDKM I, leden — prosinec 1538, kart. 7, fol. 84–92.

16 Tamtéž, kart. 7.

17 František ROUBÍK, *Regesta fondu Militare archivu ministerstva vnitra RČS v Praze I. 1527–1589*, Praha 1937, s. 14.

18 NA, ČDKM I, leden — prosinec 1538, kart. 7.

19 Jiří z Lokšan se narodil kolem roku 1491. Od roku 1523 byl sekretářem Ludvíka Jagellonského a následně Ferdinanda I. V roce 1530 se stal královským radou a vicekancléřem a od roku 1543 říšským hejtmanem v Řezně. Zemřel kolem 1551. August SEDLÁČEK, heslo *Lokšan z Lokšanu*, Ottův slovník naučný XVI, Praha 1900, s. 298.

20 Od roku 1525 spolu s Antonínovým bratrem Raymundem představitelé nejzámožnější rodiny bankéřů a obchodníků. Jejich obchodní zájmy sahaly od Nového světa po Uherské království. Byly to nejvýznamnější věřitelé Habsburků.

21 NA, ČDKM I, leden — prosinec 1538, kart. 7.

roku dosáhla krize nového rozměru, když italští kameníci pracující na královském letohrádku hrozili, že odejdou, protože jim dlouhodobě nebyl vyplácen týdenní plat ve výši 250 zl. rýnských.

Zmíněný dokument, vypracovaný komorním správcem úřadu pokladny komory, je rozdělen do několika částí. V první části najdeme zaznamenány náklady na duchovenstvo a osoby, které jsou zodpovědné za pastorální aktivity na Pražském hradě. Druhá část je věnována přisedícím komorního soudu. Třetí část se zabývá personálem komorní rady a jejími služebníky, v dalších částech nacházíme služebníky Pražského hradu. Písař komorního soudu, dveřník a další kancelářské úřednictvo české komory jsou vedeni jako samostatná část. Poslední oddíly písemnosti jsou věnovány pražskému Ungeltu a dalším osobám, kterým je česká komora povinna vyplácet provize a služné.²²

V prvé řadě si rozebereme četnost plateb jednotlivým úředníkům. U vyšších úředníků se služné uvádělo v ročních platbách, nikde není zmiňován jiný platební termín. Jak uvidíme níže, měsíčně byla vyplácena pouze minimální část platů — týkalo se to pouze komorních poslů a celníků. U nižšího personálu, a to nejen v komoře, dominuje týdenní vyplácení. Vzhledem k četnosti týdenních výplat v rámci dokumentu lze usuzovat, že se jednalo o platný úzus. Týdenní platby pravděpodobně lépe vyhovovaly potřebám zaměstnanců hradit průběžně své běžné výdaje a mít „neustálý“ přístup k penězům.

První část dokumentu se zabývá výdaji na duchovenstvo a další služebníky odpovědné za pastorální aktivity na Pražském hradě.²³ Na platy děkana, kaplanů a zpěváků při mši, pomocníků v sakristii (*Sacristanen*) a vydržování přilehlé školy činily náklady 91 kop grošů českých [dále jen kop gr. č.] ročně. Další tři kaplany, kteří zpívali se zpěváky a vykonávali pastorační činnost na Pražském hradě, platila komora ročním obnosem 46 kop gr. č. Strava a ošacení dvanácti chórových zpěváků stály celkem 120 kop gr. č. ročně. Na Jiřský klášter připadaly ročně čtyři centněře voskovic, což bylo necelých 250 kilogramů, a dva mázy vína pro mši, což byly necelé 3 litry. Blíže neurčená částka byla vyčleněna na stavební úpravy či opravy kostela, pokud to bude nutné. Tato informace dokazuje střízlivost a logičnost celého dokumentu, který se snaží pracovat se všemi alternativami a neopomíjet žádné možné náklady. Další položkou je obnos 13 kop gr. č. ročně, vyčleněný pro vikářství a konvent sv. Jakuba. Současně měli být vikářství zasílání čtyři kapři týdně, nebo zapláceno šest bílých grošů, což celkově tvořilo 5 kop a 12 gr. č. za rok. Varhaníkům Hannsovi Grafendorfovi a Niclasovi Lescallierimu patřilo dohromady roční služné 52 kop gr. č., o něž se měli dělit napůl.

Druhá část je věnována přisedícím komorního soudu.²⁴ Konkrétní částky uvádí následující tabulka:

22 Při interpretaci pramene jsem uváděl varianty jmen úředníků a sloužících, které se podařilo dohledat v lexikálních příručkách. V ostatních případech jsou jména transliterována.

23 NA, ČDKM I, 1538, leden — prosinec, kart. 7, fol. 85^r–86^v.

24 Tamtéž, kart. 7, fol. 85^r–86^v.

Jméno	kopy gr. č. / rok
Zdislav Berka z Dubé ²⁵	850
Jindřich Berka z Dubé ²⁶	280
Vilém z Valdštejna	200
Jan Popel z Lobkovic	200
Jindřich Planský ze Žeberka ²⁷	200
Jan z Valdštejna	200
Piram Kapoun ze Svojkova ²⁸	120
Jiří Vachtl z Pantenova ²⁹	120
Jiří Osovský z Adlaru ³⁰	120
Tschastaler	120

TABULKA 1: Platy přísedících komorního soudu.³¹

Další díl přehledu se týká přímo zajištění personálního chodu komorní rady.³² Vedoucím komory (který bude zván prezidentem až od roku 1548), tj. Kryštofovi Gerndorfovi z Gendorfu (1497–1563),³³ náleželo 280 kop gr. č. ročně. Florián Gryspek z Gryspachu (1504–1589)³⁴ měl druhý nejvyšší plat (214 kop 17 gr. a jeden haléř č.), z něho bylo ale dále nutné vyživovat dva písaře. Komornímu prokurátorovi Petru Vencelíkovi z Vrchovišť mělo být ročně vyplaceno 160 kop gr. č., Jan Günter³⁵ si jako účetní české

25 Narodil se mezi lety 1467 až 1470. Vystřídal několik čelných úřadů — byl fojtem Horní Lužice, nejvyšším sudím a od roku 1534 nejvyšším hofmistrem a předsedou komorního soudu.

26 V roce 1534 se stal zemským sudím, zemřel roku 1541.

27 Po roce 1548 jmenován radou nad apelacemi. Heslo *Planský z Egerberka a z Žeberka*, Ottův slovník naučný XIX, Praha 1902, s. 840–841.

28 Narodil se v roce 1481. Mimo jiné byl úředníkem při kutnohorské minci a colmistrem za tureckých válek. Zemřel 1547. August SEDLÁČEK, heslo *Kapoun ze Svojkova*, Ottův slovník naučný XIII, Praha 1898, s. 971–973.

29 Rytíř Jiří Vachtl z Pantenova byl mimo jiné hejtmanem Pražského hradu (dle *Ottova slovníku naučného* nesprávně až od roku 1539). Zemřel v Praze v roce 1539. August SEDLÁČEK, heslo *Wachtel z Pantenova*, Ottův slovník naučný XXVII, Praha 1908, s. 117.

30 Pravděpodobně se jedná o rytíře Jiřího Osovského z Doubravic (zemřel 1539). TÝŽ, heslo *Osovský z Doubravice*, Ottův slovník naučný XVIII, Praha 1902, s. 920–921.

31 Petr MAREŠ, *Soupis přísedících komorního soudu Českého království v letech 1527–1620*, Praha 2013.

32 NA, Praha, ČDKM I, 1538, leden — prosinec, kart. 7, fol. 85^v–88^r.

33 Gerndorf byl Ferdinandovým odborníkem na hornictví a mincovnictví, a proto byl v roce 1530 jmenován nejvyšším horním hejtmanem království. Byl považován za báňského odborníka, byl často vyslán na inspekce do Kutné Hory, Jáchymova apod. V roce 1532 mu byla svěřena úprava mince a reforma kutnohorských dolů. Zemřel roku 1563. Eduard FIALA, heslo *Gerndorfer z Gendorfu*, Ottův slovník naučný IX, Praha 1895, s. 1008–1009.

34 Narodil se v Innsbrucku roku 1504. Roku 1532 jmenován sekretářem české komory a od roku 1538 komorním radou. Jeden z nejvýznamnějších představitelů královské politiky. Martin KOLÁŘ, heslo *Gryspek z Gryspachu*, Ottův slovník naučný X, Praha 1896, s. 552–554.

35 Pravděpodobně se jedná o rytíře Jana Güntera z Moren, který získal inkolátní právo v Čechách v roce 1530. Byl kverkem v Jílovém, písařem při české komoře a následně úřední-

komory přišel na 80 kop gr. č. ročně. Písař královské české kanceláře Caspar Fahren-dorffer dostával plat ve výši 50 kop gr. č., stejně jako správce úřadu pokladny komory Pavel Sibenburg. Dokument je nesmírně přínosný zejména proto, že zmiňuje i nižší kancelářský personál, a tak si můžeme udělat představu nejen o platech, ale i o počtu zaměstnanců. Mezi ně patří například dveřník Jacob Toltsch, který dostával týdně 24 bílých grošů a dále měl ročně nárok na nové oblečení v ceně 10 florénů. Leonhard Rainer, který byl správcem místností a ručil za jejich úklid a vybavenost, dostával týdně 20 bílých grošů, což činilo 57 kop a 20 gr. č. ročně. Komora vyplácela služné i dvěma poslům s koňmi, kteří dostávali měsíční plat 10 zl. rýnských a ročně jeden oděv. Jhan Freyner, výběřčí cla na koni, byl jedním z mála, který dostával své služné měsíčně. Po přepočtu na roční obnos činil náklad na tohoto služebníka 72 kop gr. č. Druhým celním výběřčím byl Cristoff Guntaler, který dostával pouze 38 kop 24 gr. č. Z komory byly vypláceny i poněkud neobvyklé profese, například Gregorien Thiergartner, který se staral o zvířectvo královského zvěřince. Byl vyplácen týdně, ročně celkově získal 20 kop a 48 gr. č. Zahradník Georg Mittl dostával totožnou částku. Suma všech zde uvedených částek byla 1170 kop 25 gr. 1 peníz č.

Další oddíl nese název „Zámek Praha“³⁶ a týká se služebníků zajišťujících ochranu a přímý provoz Pražského hradu. Na prvním místě je uveden hejtman Pražského hradu rytíř Jiří Vachtl z Pantenova (zemřel 1542) s ročním platem 150 kop gr. č. Jemu bylo podřízeno 26 strážných hlídajících brány. Každý dostával plat 12 bílých grošů, což dohromady činilo 270 kop a 24 gr. č. ročně. Dvorní tesař Jheronimus Wolkhnstain dostával plat 30 gr. č. týdně, což činilo 26 kop gr. č. ročně. Zednický mistr Urban Maurer dostával 20 kop a 48 gr. č. ročně. Stavební písař (Bauschreiber) Lucas Vetter pobíral ročně stejnou částku. Další účetní Vincenc získával na služném 29 kop 4 gr. č. ročně. Georg Winnckhler měl za úkol vrchní dozor nad vedením vody funkčními studnami a kromě toho se věnoval také péči o dvorní sklo. Za vše mu byl vyměřen roční plat 20 kop a 48 gr. č., který byl vyplácen, jak bývalo u nižšího personálu zvykem, týdně. Georgen Zisserstorf se staral mimo jiné o palácové jímky za roční plat 10 kop 24 gr. č. Na udržování královského vinného sklepa bylo vyčleněno 13 kop gr. č. ročně. Dále tu byli čtyři služebníci se dvěma potahy a týdenní gáží 12 bílých grošů pro každého z nich. Měli k ruce jednoho staršího sluhu s ročním platem 3 kopy a celkem tedy státní pokladnu vyšli na 44 kop a 36 gr. č. Stráž při vnitřní bráně dostávala každý týden 6 gr. č., což činilo roční náklady 6 kop a 32 gr. č. O královskou stáj se staral Zdenko Fuetermaister, jenž dostával 5 kop gr. č. ročně. Dále je zmiňováno dvanáct strážů sloužících v noci, přičemž každý dostával 4 bílé groše, což je celkem 41 kop a 36 gr. č. ročně. Poslední položkou tohoto oddílu byl člověk jménem Teutsch, který na Pražském hradě seřizoval hodiny. Dostával roční plat 6 kop a 56 gr. č. Celkové náklady na nezbytný provoz pražské rezidence panovníka tak činily 665 kop a 56 gr. č. ročně.

Následuje soupis služného rady komorního soudu, písařů a dveřníků.³⁷

kem v Kutné Hoře a správcem v Jáchymově. TÝŽ, heslo *Günter z Moren*, Ottův slovník naučný X, Praha 1896, s. 622.

³⁶ NA, ČDKM I, 1538, leden — prosinec, kart. 7, fol. 88^r–99^r.

³⁷ Tamtéž, kart. 7, fol. 90^v–90^r.

Jméno	kopy gr. č. / rok
Jan Kolski	84
Conrad Wolherrn	48
Georg Geltch ³⁸	48
Mathias dem Leser	36
Pauln Kolski ³⁹	20
Šimon Thurhuetter ⁴⁰	32
Jacoben a Sigmund Albus ⁴¹	24
Jan Wiskoczil ⁴²	32
Celkem	292

TABULKA 2: Platy dalších nižších úředníků

Předposlední část dokumentu se zabývá ročními náklady na osazenstvo týnského Ungeltu. Celkem se jednalo o čtyři osoby. Doktor Jan Racek z Doubravy⁴³ obdržel služné ve výši 40 kop gr. č. Pankráci Kemerlerovi jako zapisujícímu písaři náleželo 20 kop a 48 gr. č. Jan Shmerkowski, který zde byl váhovým mistrem (*Wagmeister*), dostával 2 kopy a 36 gr. č. Posledním zde vypláceným úředníkem byl služebník Jan, který si přišel na 6 kop a 56 gr. č. Jako jediný byl placen týdně, ostatní úředníci dostávali svůj plat ročně.

Dalším,⁴⁴ kdo dostával provize a služné, byl nejvyšší purkrabí Jan z Vartenberka (1496–1543).⁴⁵ Měl nárok na úrok z pražských Židů, a to ve výši 300 kop gr. č. ročně. Markéta Ungnadova ze Soneggu (* po roce 1480) dostávala roční provizi 100 kop gr. č., kuchař královny Anny Jagellonské Lucas Salz pak provizi ve výši 10 kop gr. č. ročně. Hainrich Galeczki pobíral ročně 18 kop gr. č., Caspar Urticell dostával roční služné ve výši 40 kop gr. č. a opat u svatého Jana pod Skalou 35 kop gr. č. ročně za svou půjčku.⁴⁶

Dokument, který byl sepsán v Linci 23. září 1538 Pavlem Sibenbürgerem, správcem úřadu pokladny české komory, byl vytvořen za účelem analýzy nelichotivé finanční situace úřadu a zmapování výdajů, kterými byl úřad povinován. Byl rozdělen na sedm částí, tj.: duchovenstvo a další osoby odpovědné za pastorální aktivity na Praž-

38 Taxátor.

39 Kontrasignující písař daní, píšící stvrzenky o příjmu daní.

40 Dveřník.

41 Písaři.

42 Dveřník.

43 Bakalář a od roku 1540 rektor školy na Malé Straně. Patřil mezi významné humanisty katolického okruhu. Heslo *Racek*, Ottův slovník naučný XXI, Praha 1904, s. 12.

44 NA, ČDKM I, 1538, leden — prosinec, kart. 7, fol. 91^r–92^r.

45 Byl nejvyšším purkrabím v letech 1523–1525 a znovu 1528–1542.

46 U ostatních osob jmenovaných v tomto oddíle pramen neuvádí druh služeb, za které byly odměněny.

ském hradě, přisedící komorního soudu, personál komorní rady, služebníky Pražského hradu, dále zaměstnance rady komorního soudu, písaře a dveřníky, úředníky týnského Ungeltu a další osoby, jimž byla česká komora povinována vyplácet služné a provize. Uvedený dokument představuje unikátní pramen, a to z několika důvodů. Za prvé se z doby vlády Ferdinanda I. zachovalo jen velmi málo soupisů vydání české komory na provoz různých institucí či na služné a provize úředníků, služebníků atd. Informuje nás tak o dalších povinnostech tohoto úřadu a okruhu jeho působnosti. Vedle toho přináší informace o personálním složení různých úřadů a institucí, včetně nejnižších úrovní kancelářského personálu (například písařů a taxátorů) i sloužících (například osoby, která se starala o palácové jímký). Zmínky o těchto lidech leckdy představují jedinou dochovanou informaci o jejich působení, resp. životě. Rozbořem textu bylo zjištěno, že vyšším úředníkům byl plat vyplácen v ročních cyklech, nižším úředníkům a sloužícím v cyklech týdenních. Zřejmým důvodem bylo, že týdenní vyplácení lépe pokrývalo jejich životní náklady. Měsíční platby se objevují zcela marginálně. Především v první části, která se věnuje duchovenstvu, patřily mezi povinnosti úřadu taktéž platby zajišťující chod církevních institucí (například dva mázy vína a čtyři centnéře voskovic ročně) či případné náklady na opravu kostela. Zde nebyla částka definovaná, neboť závisela na způsobených škodách.

RÉSUMÉ:

The document is a unique source of information about the the Prague Castle functioning in the Early Modern Age. It was written by Paul Sibenbürger, the administrator of the treasury in the Bohemian Chamber.

In my point of view the reason for the above mentioned document was an analysis of the real situation at the Prague Castle and other places. The year 1538 was difficult for economic situation of the King of Bohemia because taxes were not paid on time. Still, the King had to pay his expenses (e.g. soldiers' pay in the Kingdom of Hungary). I focus on expenses which were connected with the Prague Castle. The document is stored in the National Archive, ČDKM I, January-December 1538, Carton No. 7, fol. 84-92.

The first part of the document is about the expenses of clergy and other staff who were responsible the pastoral activities at the Prague Castle. Salaries of the dean, chaplains, choristers and the school were 91 kopa (*schock, sexagena*) of Prague groschen. Twelve choristers in the cathedral chorus earned 120 kopa. Sibenbürger was also responsible for material support of clergy (e.g. 250 kg of wax and approximately 3 litres of wine for messes each year). Whenever it was necessary he would also pay for repairs of the cathedral. Every week he had to pay 6 Prague groschen to the Vicariate or supply them with four carp.

Other parts were about staff of the Chamber Court, the Bohemian Chamber and its officials and servants, servants at the Prague Castle, Prague Ungelt, and others. The highest salary in the Bohemian Chamber's Council was earned by Christoph von Gendorf. His annual income was 150 kopa. The document informed in detail about salaries of other officials, including the chamber prosecutor, book-keeper, and the scribes. For example, a doorman named Jacob Toltsch earned 24 groschen weekly and he received new clothes worth 10 florins every year. There are also some unusual possessions in the document, such as men who were responsible for the royal menagerie, glassware, the King's wardrobe, carpenter of the court, master brick layer. The document also contains information about the incomes of the Prague Castle soldiers. The highest salary was earned

by Commander Georg Wachtl. Wachtl's income was 150 kopa per year. He commanded twenty-six soldiers who earned together 270 kopa 24 groschen. Twelve guards were responsible for the castle's security at night. Together they earned 41 kopa 36 groschen.

The above mentioned document is a unique source for the Prague Castle functioning in the Early Modern period. We learn more about Prague Castle functioning and its personal constitution (e.g. choristers, minor officials, soldiers, craftsmen). In some cases this source is the only piece of information about these people. It helps to analyse the expenses of the King of Bohemia in connection with the Prague Castle.

PhDr. Jiří Chmelař, Ph.D., defended his thesis in 2014 on *the Economic and Financial Policy of Ferdinand I (1526–1564) in Bohemia*. He specialises in the history of the 16th century in Bohemia. At present he is working in another field of science (chmelař.jirka@gmail.com).

